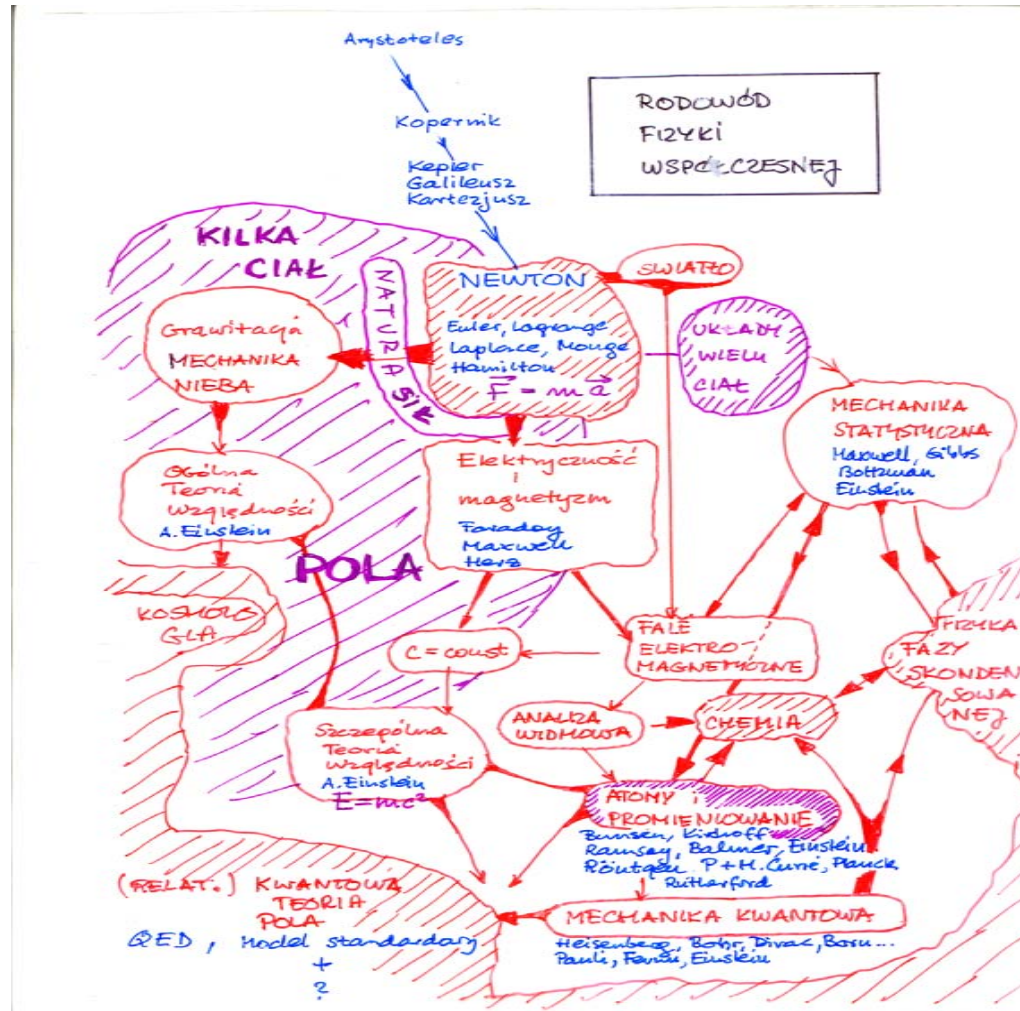

I. Przedmiot i metodologia fizyki

- Rodowód fizyki współczesnej
- Świat zjawisk fizycznych: wielkości fizyczne, rzędy wielkości, uniwersalność praw
- Oddziaływania fundamentalne i poszukiwanie Teorii Ostatecznej
- Układy jednostek
- Pomiar i ich błędy
- Rola modeli matematycznych

Rodowód fizyki współczesnej

I.2 Świat zjawisk fizycznych: wielkości fizyczne, rzędy wielkości, uniwersalność praw

Czas (rzędy wielkości w sekundach):

- 10^{32} dolna granica czasu życia protonu
- 10^{22} Wszechświat
- 10^9 Człowiek
- 10^3 neutron
- 10^{-6} mion
- 10^{-13} taon
- 10^{-15} krótkie impulsy laserowe
- 10^{-16} neutralny mezon π
- 10^{-20} cząstka J/Ψ , hiperony
- 10^{-24} rezonanse

56 rzędów wielkości

Odległości (rzędy wielkości w metrach):

- 10^{28} kwazary
- 10^{22} Droga Mleczna
- 10^{11-12} Układ Słoneczny
- 10^{10} Odległość Ziemia- Księżyc
- 10^7 Ziemia
- 10^0 Człowiek
- 10^{-10} atomy
- 10^{-15} proton
- 10^{-18} „punktowość” elektronu

44 rzędy wielkości

Masa (rzędy wielkości w kg):

82 rzędy wielkości

Unifikacja oddziaływań

I.3 Oddziaływania fundamentalne i poszukiwanie Teorii Ostatecznej

QED - elektrodynamika kwantowa
 QCD - chromodynamika kwantowa

Oddziaływania fundamentalne

Znamy 4 oddziaływania fundamentalne:

Oddziaływanie		Teoria	Nośniki oddziaływania
	grawitacyjne	Klasyczna: Ogólna Teoria Względności	Grawiton G $j=2$
Elektro- słabe	Elektromagne- tyczne	Klasyczna: teoria Maxwella Kwantowa: QED	Foton γ $j=1$
	jądrowe słabe	Kwantowa: teoria V-A	Bozony Z, W^+, W^- $j=1$
	Jądrowe silne	Kwantowa: QCD	Gluony g $j=1$

Współczesna tablica cząstek

kwarki						ładunek
u	up górnny	c	charm powabny	t	top szczytowy	+2/3
d	down dolny	s	strange dziwny	b	beauty piękny	-1/3

leptony						ładunek
ν_e	neutrino elektronowe	ν_μ	neutrino mionowe	ν_τ	neutrino taonowe	0
e	elektron	μ	mion	τ	taon	-1

+ ich antycząstki o przeciwnych ładunkach

I.4 Układy jednostek

Jednostki podstawowe układu SI:

Wielkość fizyczna	Jednostka	Definicja (1987)
masa	1 kilogram (1 kg)	Masa wzorca kg przechowywanego w MIMW w Sevres pod Paryżem
czas	1 sekunda (1s)	Wzorzec atomowy: 9 192 631 770 okresów fali świetlnej powstałej w przejściu pomiędzy dwoma poziomami nadsubtelnymi $2S_{1/2}$: $F=4 \rightarrow F=3$ atomu cezu 133
długość	1 metr (1 m)	Wzorzec atomowy: droga przebyta przez światło w próżni w czasie $1/299\,792.458$ s
Natężenie prądu	1 amper (1 A)	
temperatura	1 kelwin (1 K)	
Natężenie światła	1 kandela (1 cd)	

Jednostki pochodne

Dla wielkości fizycznej a będącej funkcją F wielkości podstawowych tworzymy jednostki pochodne wg. schematu:

$$a = F(x_1, \dots, x_6)$$

$$[a] = F([x_1], \dots, [x_6])$$

Jednostki wielokrotne

	przedrostek		przedrostek
10^{-15}	Femto- (f)	10^{15}	Peta- (P)
10^{-12}	Piko- (p)	10^{12}	Tera- (T)
10^{-9}	Nano- (n)	10^9	Giga- (G)
10^{-6}	Mikro- (μ)	10^6	mega- (M)
10^{-3}	Mili- (m)	10^3	Kilo (k)

I.5 Pomiarzy i ich błędy

Wielkości fizyczne mierzone w doświadczeniu zawsze obarczone są błędem pomiarowym.

Typowe przedstawienie wyników pomiarów:

$$h = 6.626\ 0693(11) \times 10^{-34} \text{ Js}$$

$$M_W = (80.425 \pm 0.25(\text{stat}) \pm 20(\text{syst})) \text{ GeV} / c^2$$

- Błędy pomiarowe dzielimy na statystyczne i systematyczne.
- Błędy statystyczne opisywane są teorią prawdopodobieństwa.
- Błędy systematyczne nie podlegają takim rozważaniom.
- Zwyczajowo cytując jeden błąd σ podajemy:

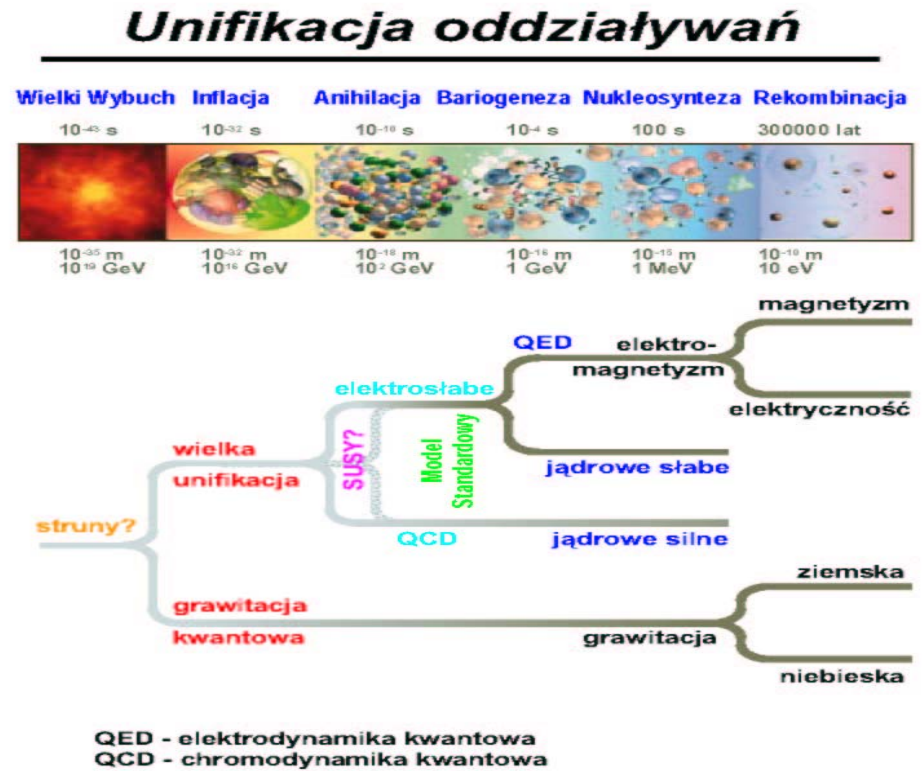
$$\sigma = \sqrt{\sigma_{\text{stat}}^2 + \sigma_{\text{syst}}^2}$$

Postęp w fizyce jest napędzany przez dwa zjawiska:

1. Coraz doskonalsze pomiary (nowe metody i aparaty pomiarowe zmniejszają błędy systematyczne)
2. Coraz doskonalsze teorie pozwalają na dokonanie dokładniejszych przewidywań i/ lub w oparciu o mniejszą liczbę postulatów

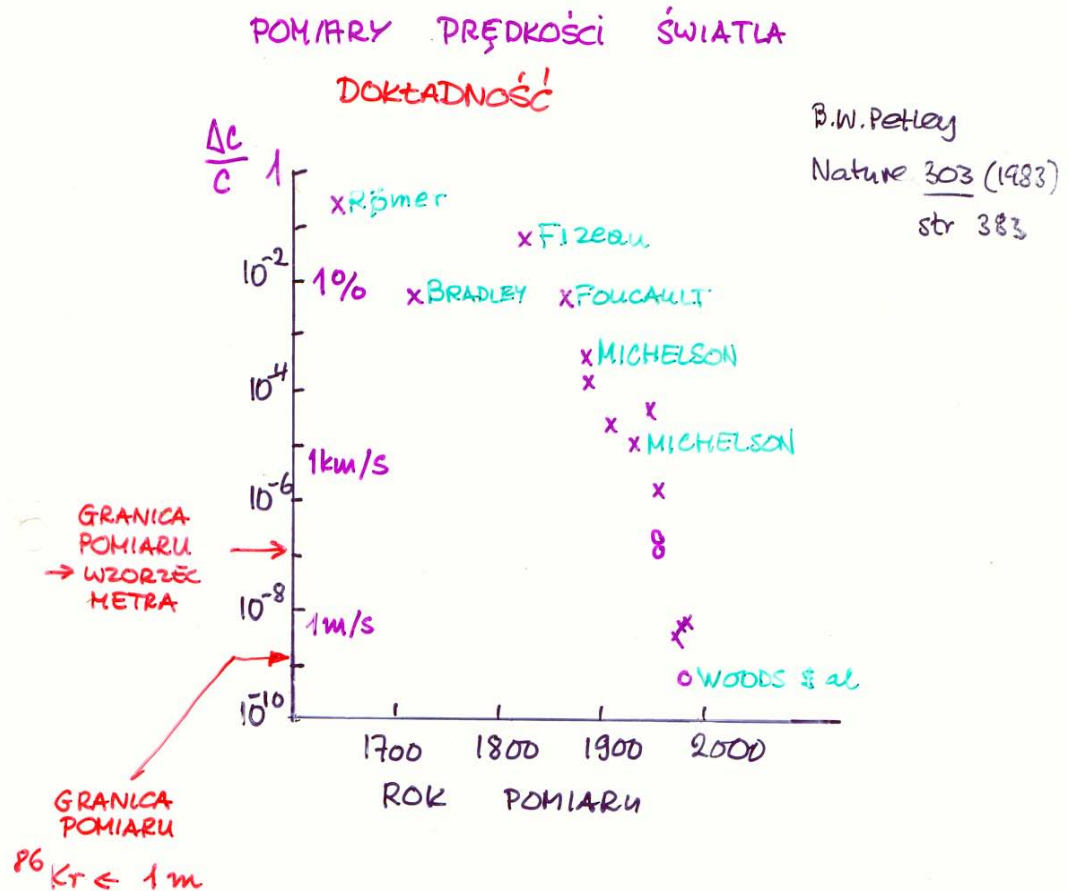
Przykład: unifikacja QED i teorii V-A w Model Standardowy

Unifikacja stała się prawdopodobna gdy w CERNie w 1974 odkryto oddziaływania przenoszone przez Z^0 . Było to możliwe dzięki zmniejszeniu błędów systematycznych w doświadczeniu. Następną generacją eksperymentów pozwoliła zaobserwować produkcję bozonów Z^0 i W (CERN, 1981). Jednak dokładne porównanie przewidywań Modelu Standardowego z danymi było możliwe dopiero od 1989 do 2001 w trzeciej generacji eksperymentów w CERNie

Precyzja pomiarów a wzorce jednostek

Wzorzec metra
związany jest ze
wzorcem czasu i
prędkości światła.

I.6 Rola modeli matematycznych

Fizyka jest nauką ilościową. Wymaga porównywania mierzonych wielkości i ilościowych przewidywań teorii. Przewidywania teorii są wyrażane w języku matematyki.

Podobnie wyniki pomiarów podlegają zazwyczaj obróbce matematycznej zmierzającej do:

- Oszacowania błędów statystycznych i systematycznych.
- Znalezienia zależności funkcyjnych przewidywanych przez teorię. Poszukujemy sprzeczności doświadczenia i teorii.
- Znalezienia fenomenologicznych zależności wielkości fizycznych od siebie, które umożliwią zbudowanie (lepszego) teorii/ modelu.